

ПРАКТИЧНА ЛОГІКА ЮРИСТІВ: МЕРЕОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД

О. ЮРКЕВИЧ

*доктор філософських наук, професор,
завідувач кафедри логіки
(Національний університет
«Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого»)*

Протягом багатьох років за вітчизняною освітянською і науковою традиціями мислення юристів набувало певного культурного рівня завдяки передусім логічній науці та освіті. У свою чергу наука логіки і в наш час орієнтована на те, щоб надати необхідні знання з культури абстрактного мислення як найвищого ступеня інтелектуального розвитку людини. Дійсно, логічні форми абстрактного мислення надають можливість якнайширше охопити предмет мислення, логічні правила постають як дієві нормативи, які є запорукою точності, несуперечності та доказовості тощо. Якщо мова йде про освітянські завдання, вивчення правової теорії, то логічне забезпечення у звичному теоретичному розумінні є в певному сенсі достатнім. Адже для засвоєння теоретичних абстракцій, положень правознавства потрібна саме така логіка, яку можемо назвати *теоретичною логікою*. Потрібно відразу ж наголосити, що теоретична логіка частково використовується і в юридичній практиці, якщо мати на увазі необхідну логічну культуру у законотворенні (особливо логічну теорію визначення), знання щодо теорій гіпотези та доведення, індукції та дедукції у слідчій та судовій практиці тощо. Теоретична логіка формує будь-яке повсякденне міркування шляхом передусім підпорядкування окремих предметів категоріальним понятійним масштабам. Отже, з цієї точки зору теоретична логіка завжди вважалася універсальною за своїм значенням. Універсальність теоретичної логіки поволі призвела до висновку за замовчуванням, що взірцем мислення є мислення вченого, теоретика в широкому сенсі слова. Але відомий психолог Б. Теплов [4] попереджав, що у житті не тільки теоретики мислять, а й окремі нетеоретичні акти мислення демонструють досить високу інтелектуальну ефективність.

Питання щодо недостатності теоретичної логіки постає в тих випадках, коли у практичних для мислення ситуаціях теоретичні узагальнення не мають такого сенсу, який їм приділяється під час виконання теоретичних завдань.

© О. ЮРКЕВИЧ, 2012

Понад те, теоретичні узагальнення можуть призвести до підміни інтелектуального завдання, коли замість вирішення конкретних питань отримуємо загальнотеоретичну інформацію щодо предмета, який обговорюється. При цьому практичне завдання залишається невирішеним. Це свідчить про те, що теоретичні судження не можуть виконати функцій практичного рішення навіть за збігу тематики та предмета розмови.

Але для практичних інтелектуальних дій залишається необхідність щодо наукового забезпечення культурного логіко-мисленнєвого акту, в якому фахівець не буде «опускатися» до рівня повсякденного мислення, а продемонструє особливу професійну культуру практичного мислення, спираючись на логічні правила, нормативи. Дійсно, поза межами абстрактного мислення фахівець-юрист залишається один на один зі своїм життєвим та професійним досвідом, не отримуючи освітянської допомоги від логічного знання. Навіть під час тлумачення тексту законів в освітянській теоретичній базі юрист не знаходить логічних знань із технології інтерпретації. Звісно, що такий стан речей зумовлює у деяких галузях юридичної діяльності хаотичність, невпевненість, недостатність кваліфікаційних характеристик тощо. Отже, у зв'язку із вищезазначеним можна поставити питання щодо отримання знань із логіки практичного мислення з проекцією на юридичну галузь інтелектуальної діяльності.

Зважаючи на важливість конкретизації та деталізації у практичному мисленні, суттєвою характеристикою постає системність. «Системний розум» здійснює упорядкування, структурує інформацію за певними правилами. Системність практичного мислення протистоїть хаотичності та безмірності інформаційного простору, «завантажує пам'ять» у певній послідовності та керуючись принципом економії. Звичайно, мова йде про практичне мислення з певним життєвим досвідом. Це зауваження має сенс у тому плані, що у когнітивній психології проблема практичного мислення довгий час була обмежена до наглядно-дієвого сенсомоторного мислення, яке є генетично першим ступенем мислення людини. Такі характеристики мислення спостерігаються передусім у дитини (див. праці Б. Теплова, С. Рубінштейна) [3; 4] і не становлять суттєвої відмінності між теоретичним і практичним мисленням. Важливо також зазначити, що людина має один інтелект, а не два. Тому розрізнення теоретичного і практичного модусів інтелектуальної діяльності рівносильне виокремленню двох інтелектуальних форм, що діють у єдиному основному механізмі мислення і змінюються залежно від наявних інтелектуальних завдань.

Згідно з когнітивною психологічною теорією відмінність між теоретичним і практичним мисленням полягає в тому, що вони мають різний *характер зв'язку з практикою* (Б. Теплов). Практичне мислення спрямоване на вирішення конкретних завдань, тоді як теоретичне мислення націлене на пошук загальних закономірностей. Для практичного мислення характерним є рух від загального до *часткового*, тоді як теоретичні знання формуються від часткового до загального. Неуважність щодо *деталей* в юридичній діяльності, як правило, негативно впливає на кінцевий результат практичного мислення під час реалізації висновків. Практичний розум має *безпосередній* зв'язок із практикою, тоді як теоретичний — опосередкований. Безпосередній зв'язок означає, що перевірка висновків практичної логіки здійснюється на різних етапах інтелектуаль-

ної діяльності. При цьому практичне мислення забезпечене *теорією прийняття рішень*, маючи на увазі, що єдиного правильного рішення на практиці не існує. Але практичне рішення постає як дієвий механізм із перетворення певного предмета чи ситуації. Крім того, розрізненими є умови роботи практичного і теоретичного мислення. Практичне мислення обмежене *часовими показниками* та відповідальною необхідністю як щодо кінцевого результату, так і стосовно процесуальних етапів роботи; *контекстуальні межі* створюються завдяки вимогам конкретної ситуації.

У наукових дослідженнях з логіки практичного мислення практичну логіку розуміють як сукупність логічних систем, що формалізують практичні міркування (А. Ішмуратов) [2]. Це традиційне завдання логічної науки, згідно з яким можливість формалізації повинна демонструвати ступінь науковості досліджуваного предмета та намітити рівень досягнення строгості. Якщо мати на увазі культуру мислення, то до вимог юридичної професії належить необхідність строгого мислення як у теоретичній, так і в практичній сферах діяльності. Але практична логіка не має такого сталого наукового забезпечення та освітянського дисциплінарного втілення, як теоретична. Наприклад, практична логіка не має особливої теорії визначення чи законів логіки, нормативів з отримання висновків тощо. Для досягнення певної якості практичних висновків практичному мисленню, крім нормативів теоретичної логіки, потрібне додаткове підґрунтя. Отже, те, що не зовсім точно іменоване як «юридична логіка», повинно містити принаймні два розділи: теоретичну (традиційну і класичну) логіку і практичну логіку юриста.

В сучасній логічній науці до практичної логіки зараховують деякі модальні логіки, зокрема логіку дії, герменевтичну логіку (логіку інтерпретації) тощо. Якщо звернутися до концепцій сучасних підручників із логіки, то вони, крім необхідного теоретичного матеріалу з дисципліни про логічну точність абстрактного мислення, містять, так би мовити, «теоретичну суміш», в якій, зокрема, поряд із характеристиками абстрактних понять несуперечливо містяться конкретні поняття; одиничні поняття також чомусь надаються в класифікації понять, де наголошується на підставах класифікації понять без розрізнення їхнього теоретичного та практичного значення; в теорії визначення далеко не всі види визначення є теоретично прийнятними тощо. Це стосується і інших форм мислення — суджень (особливо одиничних) та умовиводів (особливо недедуктивних) тощо. В цьому аспекті вважаємо за необхідне визначити теоретико-логічні підстави для розрізнення двох модусів інтелектуальної дії — теоретичного та практичного — для подальшої побудови логічної теорії практичного мислення з позиції *мереології*.

На нашу думку, формат практичного мислення виникає на особливому підґрунті, яке потрібно шукати в характеристиках висхідної множини, а саме: *якщо теоретичне мислення ґрунтується на строгості відношення роду і виду, то практичне мислення — на відношенні частини й цілого*. Зрозуміло, що ця теза є теоретичним узагальненням.

Визначальним універсальним логічним параметром виміру висловлювань є *обсяг*, який у герменевтичній логіці, що, зокрема, представляє практичне мислення, формується за типом не власне математичної, а *емпіричної множини*.

У зв'язку з цим вважаємо доцільним звернення до мереології та герменевтичної логіки, що базуються на співвідношенні частини й цілого. Крім того, для практичного розуму досяжним є *розуміння*, що виникає в процесі руху за моделлю герменевтичного кола (від частин до цілого і навпаки), тоді як для теоретичного мислення характерним є прагнення до знання.

Співвідношення частини й цілого розглядалося у філософії за часів Аристотеля («Категорії») [1], в подальшому — Кантом і Гегелем тощо. Аристотель розрізняв декілька модусів у співвідношенні частини й цілого, тільки один із яких збігається із повсякденним уявленням про те, що *частина «перебуває у цілому»*. Розширення уявлень про це співвідношення призвело до визначення понять «частина» й «ціле» у розряді парних категорій з усвідомленням їхньої відносності.

Поступово на основі антиномій цілісності в історії філософії виникли дві альтернативні позиції: 1) меризм (від грецьк. *meros* — частина), що зводить ціле до його частин; 2) холізм (від грецьк. *holos* — цілий), що заперечує зведення цілого до частин і стверджує появу у цілого нових ознак порівняно з його частинами. Наприклад, для меризму — зграя птахів, що складається з окремих птахів, а для холізму — деталі автомобіля, що в окремому стані не мають загальних характеристик автомобіля. Меризм відповідав механістичним об'єктам, а холізм швидше органічним та духовним. В подальшому ці позиції знайшли своє продовження в *мереології* та теорії *холізму*. Представник варшавської логічної школи, автор мереології С. Лесневський дійшов висновку про неможливість загальних об'єктів, що означає онтологічне заперечення абстрагованих об'єктів, які він замінив поняттям *колективної цілісності*. Куайн назвав такі цілісності «конкретною купою». Колективні цілісності відрізняються від фізичних об'єктів і тим, що якщо в дійсності така кількість об'єктів повинна бути сумісною, то як мисленнєвий предмет колективна цілісність може бути представлена несумісними, але однотипними індивідами. Наприклад, представники однієї національності можуть проживати на різних територіях, але мислитися як колективна цілісність. Отже, мереологія базується на *обсягах конкретних сукупностей*.

Створення мисленнєвих множин такого роду здійснюється за допомогою встановлення уявних зв'язків між окремими індивідами, які упорядковують частини такої множини у певній залежності одної від другої за формування особливого «простору тексту». Таким чином, слід розрізнити власне емпіричну множину, яка формується об'єктивним досвідним порядком та описується в онтології, та *уявну емпіричну множину*. Назвемо її «*мереологічна множина*».

У межах цієї множини особливого трактування набуває *одиничний* обсяг як елементарний компонент предметної форми. Згадаємо, що в центрі фундаментальної онтології М. Хайдегера міститься *одиничне* людське існування — *Da- Sein*, що набуває сенсу в життєвому контексті. Під час дослідження історичної індукції І. Хладеніус підкреслював, що перехід від частини до цілого здійснюється шляхом виокремлення надзвичайних (історично значущих) вчинків з одночасним ігноруванням багатьох індивідуальних обставин. Таким чином, формується *типологічний об'єкт*, одиничний за обсягом.

Характерною особливістю мереологічного обсягу є також *нечіткість меж множини*, яка становить духовну цілісність. Наприклад, не має чітких меж люд-

ська свідомість або сфера культурного буття, правова реальність, правова культура, віртуальна реальність тощо.

Зважаючи на те, що головними мереологічними категоріями є «частина» і «ціле», усі мереологічні поняття можна поділити на поняття, що відображають частини предметів, та поняття про цілі предмети. На цій основі можемо здійснити поділ понять.

У логіці практичного мислення як елементарний логічний елемент висловлювань можна прийняти *часткове поняття* (або поняття про частини предмета чи множини предметів). У традиційній логіці такі поняття кваліфікуються як одиничні («око потерпілого Іванова») або загальні («арештовані члени бандитського угруповання» — мається на увазі, що упіймано не всіх). У першому випадку в частковому понятті вбачається окремий орган єдиного організму, а у другому — деякі (не всі) члени бандитського угруповання.

Часткові поняття можна поділити на: 1) *конкретно-часткові* за екзистенційною основою. Ці поняття відображають такі частини предметів, як шматки, уривки, фрагменти, глави, параграфи, фази, порції тощо. Наприклад, «стаття 120 Кримінально-процесуального кодексу України», «фрагменти текстів давньогрецьких філософів» тощо; 2) *абстрактно-часткові* за інтенціональною основою. Ці поняття відображають такі частини мисленневих предметів, як аспекти, сторони, риси, моменти тощо. Наприклад, «суб'єктивна сторона складу злочину», «історико-правовий аспект дослідження» тощо.

У свою чергу другий тип понять позначимо як *холістичне поняття* — це поняття про цілий предмет, якому в традиційній логіці відповідає як одиничне поняття («потерпілий Іванов»), так і загальне поняття («потерпілий»). Та чи інша логічна кваліфікація поняття буде залежати від типу логічного аналізу (вибору систем традиційної або практичної (зокрема, герменевтичної) логік тощо).

Типологічним об'єктам відповідає особливий тип холістичних понять. Історія, наприклад, оповідає про видатних особистостей, значення яких не дорівнює значенню решти людей, що існують одночасно з цією видатною особистістю, або мова може йти про якісь видатні історичні події, котрі також виділяються завдяки своєму значенню в історії порівняно з так званими рядовими подіями. Такі одиничні поняття Хладеніус називає *прикладками* (*exempla, Exempel, Muster, Proben, Beispiele*). Вони позначають індивідів як елементи множини, яких ми сприймаємо з найбільшою ясністю (більшою, ніж інших індивідів). Зазвичай ці індивіди зберігають своє власне ім'я, що постає як історично репрезентативне для цілої епохи. Можна умовно позначити їх *понятійними прикладами або екземплярними поняттями*.

Другий тип холістичних понять представляє безіменну множину — відповідає масі індивідів, яку ми сприймаємо неясно, але у сукупності (народ як суб'єкт історії). Якщо індивід не присутній безпосередньо, ми його відновлюємо за допомогою уявлення. Такі поняття можна позначити як анонімне ціле або анонімно-холістичне поняття.

Особливий вид становлять *мереологічні нульові поняття*. Часткове мереологічне поняття представляє думку про неіснуючу частину предмета, а холістичне — про неіснуючий цілий предмет. При цьому будемо враховувати контек-

стуально-змістовні залежності. Відповідно назвемо їх *нульові часткові* та *нульові холістичні* поняття. Наприклад, «суд присяжних» є нульовим частковим поняттям в умовах судової системи України (як частина системи). А поняття «колгосп» є нульовим холістичним поняттям, якщо беремо його як самостійний предмет.

У свою чергу нульові часткові поняття можна поділити на *нульові конкретно-часткові* (наприклад, «інжектор спортивного велосипеда») та *нульові абстрактно-часткові* (наприклад, «північно-південна сторона»).

Вони у свою чергу можуть бути поділені на: хибні, гіпотетичні й необхідні. Мереологічне нульове *хибне* поняття — це помилкове поняття про неіснуючі частини предмета або неіснуючий цілий предмет. Помилковими можуть бути: нульове конкретно-часткове та нульове абстрактно-часткове поняття. Такими можуть бути лжесвідчення під час надання свідчень. Наприклад, надання недійсної адреси, за якою проживає свідок (хибне нульове холістичне поняття) тощо.

Гіпотетико-нульове поняття в мереологічному значенні може вбачати потенційну частину предмета або предмет як потенційне ціле. Наприклад, потенційною частиною законодавства є проект нового закону, який розглядається у законодавчому зібранні, тощо.

Відношення між мереологічними поняттями можна представити за допомогою модусів співвідношення частини й цілого, що були визначені Аристотелем у роботі «Категорії». Ці модуси є варіантами логіко-онтологічного відношення, яке визначається як «міститися в...», або *внутрішнього відношення* предметів. До таких належать:

1. Відношення *належності (включення)*, в якому частина визначається як *складова* цілого. Наприклад, палець руки, об'єкт складу злочину, вагон потяга тощо.

2. Відношення *прийнятності*, в якому ціле характеризується у своїх частинах. Наприклад, будинок міститься у своїх стінах, даху та фундаменті тощо.

3. Відношення *частково-видове*, коли вид розглядається як частина роду. В цьому випадку мереологічне відношення ґрунтується на поділі на частини понять. Наприклад, людина належить до числа тварин, рецидивісти належать до числа засуджених тощо.

4. Відношення *частково-родове*, коли рід розглядається у своїх видах, які мають значення частин. Наприклад, тварина міститься у людині, макрокосм — у мікрокосмі (Всесвіт — у людині) тощо.

5. *Визначаюче* відношення як форма щодо змісту. Наприклад, душа для людини.

6. *Сутнісне* відношення як його начальна сутність. Наприклад, влада у правителі.

7. *Фінітне* відношення, коли частина мислиться щодо цілого як засіб для досягнення кінцевої цілі. Наприклад, доброчесність (частина і засіб) у щасті (ціле й кінцева мета).

8. *Топологічне* відношення або як те, що міститься (частина), у тому, де міститься (ціле). Частина займає місце (міститься) у цілому. Наприклад, місце в автобусі, місце підсудного в залі суду тощо.

У традиційній та класичній логіках цілий предмет та його частина розглядаються як не співвідносні поняття (наприклад, автомобіль і мотор), оскільки не мають ані спільних елементів логічного обсягу, ані спільних родових ознак. А з точки зору С. Лесневського шар є тотожним щодо класу половинок та класу четвертин. При цьому мереологія застосовується як до матеріальних, так і нематеріальних предметів. Наприклад, університет можна поділити на факультети. Поняття «склад злочину» також передбачає **мереологічний поділ**, оскільки склад злочину — це сукупність складових частин, елементів, що згідно з українським кримінальним законом характеризують суспільно небезпечне діяння як злочин.

Перехід від цілого до частин прояснює склад предмета, уточнює й конкретизує кількість і якість елементів. Такий перехід є аналогічним традиційній логічній операції аналізу. Його можна позначити як *мереологічний аналіз*. Мереологічний аналіз подає утворення нового смислового цілого. Однак зворотний (по суті, індуктивний) перехід — від частин до цілого — часто-густо виявляє непоправність первісної цілісності предмета, незадовільність первісних припущень щодо смислового значення. Наприклад, відтворення картини події злочину. Цей перехід складно асоціювати з синтезом у традиційному сенсі. Тобто у процесі такого переходу здійснюється *мереологічна інтеграція*. Співвідношення частини й цілого в операціональному аспекті можна позначити як асиметрію інтеграції й дезінтеграції. При цьому асиметричність цих процедур залежить від змінюваності онтологічних контекстів.

Мереологічне визначення — це виявлення змісту предмета як цілого шляхом встановлення його складових. Таке визначення сприяє проясненню розподілу змісту предмета у частинах за умови, що його ознаки вже відомі або інтуїтивно (стереотипним чином) зрозумілі.

Структура мереологічного визначення складається з двох частин — визначального поняття (Dfd — дефінієндуму) та визначаючої частини (Dfn — дефінієнсу). Формула мереологічного визначення: $Dfd \approx Dfn$.

Правила мереологічного визначення.

1. Визначення повинно бути співмірним щодо цілого й частини предмета.
2. Телеологічно співмірність повинна бути орієнтована на єдність предмета.

При цьому кількість індивідів у межах класу і суттєвих ознак не має визначальної сили (можуть залишитися неусвідомленими).

Види мереологічного визначення.

На підставі восьми модусів співвідношення частини й цілого можна виокремити та термінологічно позначити такі види мереологічних визначень:

1. *Аналітичне визначення* — містить опис або просте перерахування складових цілого предмета. Наприклад, перерахування пальців на руці, частин розчленованого трупа тощо. Для здійснення подібного визначення необхідний попередній мереологічний аналіз. На відміну від відомого в традиційній логіці визначення через рід та видову ознаку, яке, по суті, є визначенням, що характеризує абстрактне теоретичне визначення (теоретичну аналітику), цей вид визначення є практико-аналітичним.

2. *Фігуральне («рамочне») визначення* — це опис зовнішніх меж, сторін предмета, в яких перебуває ціле. Так, держава перебуває у своїх кордонах, буди-

нок у своїх стінах, даху й фундаменті, інститут у своїй будівлі, закон у кодексах тощо. Фігуральне визначення задає просторові межі конкретних предметів, дозволяючи більш чітко відокремлювати їх від інших.

3. *Частково-видове визначення* — постає в описі включення видового поняття в родову на правах частини. Наприклад, визначення людини як тварини («Людина є різновидом тварини»), студента як такого, що навчається («Студент — це людина, що навчається»), кримінального права як різновиду права («Кримінальне право є різновидом права») тощо.

Необхідно звернути увагу на те, що для абстрактного теоретичного мислення визначення типу «Людина — це тварина» містить логічну помилку занадто широкого визначення. У практичних визначеннях завдяки відмінностям мереологічної множини та нечіткості обсягів мають значення не стільки кількісні, скільки якісні співвідношення. В цьому випадку функція належності (включення) позначена правильно, вона ґрунтується на збігу родових ознак людини та тварин. Тому в змістовому плані можна погодитися з тим, що людина це тварина за родовою ознакою, але не завдяки рівній кількості індивідів класу і не за кількістю суттєвих ознак, до яких належать як родові, так і видові.

4. *Частково-родове визначення* — постає у розгляді роду у своїх видах подібно до того, як більше перебуває у меншому. Наприклад, «Тварина міститься у людині», «Міжнародне право перебуває в національному праві» тощо. З точки зору традиційної логіки визначення типу «Тварина — це людина» містить логічну помилку занадто вузького визначення. Як у попередньому виді визначення, в цьому випадку достатнім буде збіг родової ознаки за порядком розташування мереологічних обсягів від роду до виду.

5. *Формуюче визначення* — постає у закріпленні форми щодо змісту за принципом «надання форми». Наприклад, таким чином співвідносяться норма права і закон («Закон формується нормою права»), форма і зміст понять, душа для людини (за Аристотелем), «внутрішня форма мови» у В. Гумбольдта та «внутрішня форма слова» у Г. Шпета тощо. Форма постає як невідокремлювана частина на відміну від фігурального («рамочного») визначення, де з частин формуються зовнішні межі, що часто-густо мають дрібну структуру.

6. *Сутнісне визначення* — постає у виявленні початкової сутності предмета як головної (визначальної та змістовної) його частини. Такою початковою сутністю є відмінна суттєва ознака предмета. Наприклад, «Головне в правителі — влада». Влада постає в цьому випадку головною суттєвою ознакою як частина змісту, що визначає правителя.

7. *Фінітне визначення* — полягає у встановленні кінцевої мети предмета. Наприклад, «Щастя — у доброчинстві», «Головне у житті — кінець» тощо. Ціль представляє частину щодо цілісного предмета. Це слід розуміти онтологічно як можливість досягнення досконалої якості та форми предмета в майбутньому. Таким чином, у фінітних визначеннях особливе значення має фактор часу.

8. *Топологічне визначення* — постає у встановленні положення предмета у просторі (топосу). Наприклад, «Це місце — підсудного», «Перший ряд місць у транспорті — для інвалідів та жінок з дітьми».

До мереологічних визначень можна віднести деякі непрямі визначення та прийоми, що подібні визначенням. Зокрема, до таких можна віднести семан-

тичне визначення, в якому перераховуються складові компоненти предметного значення. Наприклад, «Членами бандитського угруповання є І., П. та С». Якщо у визначенні є вказівка на частини предмета, як, наприклад, під час упізнання частин тіла, це буде мереологічним різновидом остенсивного визначення.

Таким чином, у практичному мисленні визначення постає як аналітична процедура, що базується на співвідношенні частини й цілого. Вважаємо, що можна продовжити наукові дослідження у цьому аспекті розгляду з подальшим формуванням низки правил, формалізації цієї логічної процедури й розширеного вивчення різновидів мереологічних визначень. Крім того, мереологічний підхід можна застосувати і для дослідження інших логічних форм, які постають у профілі практичного мислення. Для юридичної практики це надасть можливість більш чіткого логічного оперування категоріями частини й цілого, усвідомлення особливостей практичного мислення юриста на відміну від теоретичного та підвищення його практико-логічної культури.

ВИКОРИСТАНІ МАТЕРІАЛИ

1. *Аристотель*. Категории // Аристотель. Метафизика. Аналитика. — М. : Эксмо ; СПб. : Мидгард, 2008. — С. 453–484.
2. *Ишмуратов А. Т.* Логический анализ практических рассуждений. — К. : Наукова думка, 1987. — 137 с.
3. *Рубинштейн С. Л.* Основы общей психологии : учебник. — 2-е изд. — СПб. : Питер, 2002. — 720 с.
4. *Теплов Б. М.* Психология : учебник. — 8-е изд. — М. : Учпедгиз, 1954. — 255 с.
5. *Фритъеф Р.* Герменевтическая логика в феноменологической перспективе : ... Густав Шпет // Философско-литературный журнал «Логос». — 1996. — № 7. — С. 41–46.

Юркевич О. М. Практична логіка юристів: мереологічний підхід

Анотація. У статті вивчаються особливості логічної культури юристів, намічено мереологічний підхід до логічної теорії практичного мислення. На основі співвідношення частини й цілого розглянуто характеристики обсягів, множин; з проекцією у практичне мислення юристів розроблено теоретичну модель мереології понять.

Ключові слова: логіка практичного мислення, частина й ціле, мереологія, мереологічний аналіз, мереологічна множина, мереологія понять.

Юркевич Е. Н. Практическая логика юристов: мереологический подход

Аннотация. В статье изучаются особенности логической культуры юристов, намечен мереологический подход к логической теории практического мышления. На основе соотношения части и целого рассмотрены характеристики объёмов, множеств; с проекцией на практическое мышление юристов разработана теоретическая модель мереологии понятий.

Ключевые слова: логика практического мышления, часть и целое, мереология, мереологический анализ, мереологическое множество, мереология понятий.

Yurkevych O. Practical Logic of Lawyers: Mereological Approach

Summary. This article studies the logical features of culture of lawyers, it is scheduled mereological approach to the logical theory of practical thinking. On the

basis of the relation of part and whole examined characteristics of volume sets, with the projection on the practical thinking of lawyers developed a theoretical model of mereology concepts.

Key words: logic of practical thinking, part and whole, mereology, mereological analysis, mereological set, mereology concepts.